

DOI <https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2025-3-15>

УДК 7.031.2 : 39(=161.2) : 008(477)"200/202"

ORCID ID: 0009-0009-5010-7627

Мілана Левадна

*аспірантка кафедри образотворчого мистецтва,
декоративного мистецтва, реставрації,
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
milanalevadnaya@gmail.com*

*Науковий керівник: І. Тесленко, кандидат мистецтвознавства, доцент
Харківська державна академія дизайну і мистецтв*

СІЛЬСЬКІ МОТИВИ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ ХХІ СТ.: ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ В ДОБУ УРБАНІЗАЦІЇ

Анотація. *Мета статті* – дослідити роль та значення сільських мотивів у сучасному образотворчому мистецтві України в умовах глобальної урбанізації, проаналізувати вплив традицій українського села на формування національної ідентичності й культурного дискурсу в Україні. *Методи дослідження.* У дослідженні використано загальнонаукові, історичні та емпіричні методи, зокрема: історико-хронологічний і термінологічний аналіз, опис і спостереження, а також аналіз художньо-композиційних та стилістичних особливостей творів. *Результати.* У статті доведено, що в часи руйнування української ідентичності через стрімку урбанізацію, умови війни та загрозу знищення культурної спадщини митці намагаються зберегти національні символи, звертаючись до образу села в образотворчості. Розглянуто творчість провідних українських митців, зокрема Івана Марчука, Анатолія Криволапа та Артема Рогового, які у своїх роботах поєднують традиційні сільські мотиви з новаторськими техніками і сучасним художнім баченням. *Висновки.* На основі проаналізованих наукових досліджень українських мистецтвознавців та аналізу візуального мистецтва встановлено, що сільський пейзаж у сучасному мистецтві є засобом відображення історичної пам'яті, протестом проти урбаністичного перенасичення і художнім осмисленням соціокультурної ситуації. Виявлено взаємозв'язок між традиційною культурою та сучасними тенденціями у мистецтві, підкреслено значущість сільської тематики як символу духовного спадку, психологічного комфорту та національного спротиву в часи глобальних змін. Результати дослідження свідчать про те, що сільські мотиви залишаються важливим інструментом художнього висловлювання і засобом комунікації між поколіннями. Вони не лише зберігають минуле, але й допомагають віднайти нові сенси у сучасному мистецтві, формуючи унікальний український стиль, що поєднує традиції та новачі.

Ключові слова: образотворчість, урбанізація, автентичність, сільський пейзаж, національна ідентичність.

Milana Levadna

*Postgraduate Student at the Department of Fine Arts,
Decorative Arts, and Restoration,
Kharkiv State Academy of Design and Arts
milanalevadnaya@gmail.com*

*Academic Supervisor: I. Teslenko, PhD in Art Studies, Associate Professor
Kharkiv State Academy of Design and Arts*

RURAL MOTIFS IN UKRAINIAN ART OF THE 21ST CENTURY: ARTISTIC INTERPRETATION IN THE ERA OF URBANIZATION

Abstract. *The aim* of the article is to explore the role and significance of rural motifs in contemporary visual art of Ukraine amid global urbanization, as well as to analyze the influence of Ukrainian village traditions on the formation of national identity and cultural discourse in Ukraine. *Research Methods.* The study employs general scientific, historical, and empirical methods, including historical-chronological and terminological analysis, description and observation, as well as an analysis of artistic-compositional and stylistic features of artworks. *Results.* The article demonstrates that at a time when Ukrainian identity is being undermined by rapid urbanization, war conditions, and the threat of cultural heritage destruction, artists strive to preserve national symbols by turning to the image of the village in visual arts. The works of leading Ukrainian artists, such as Ivan Marchuk, Anatoliy Kryvolap, and Artem Rohovyi, are examined. These artists combine traditional rural motifs with innovative techniques and contemporary artistic vision. *Conclusions.* Based on the analysis of scholarly research, Ukrainian art studies, and visual art analysis, it has been established that the rural landscape in contemporary art serves as a means of reflecting historical memory, protesting against urban oversaturation, and artistically interpreting the socio-cultural situation. The article reveals the interconnection between traditional culture and modern artistic trends, emphasizing the significance of rural themes as a symbol of spiritual heritage, psychological comfort, and national resistance during times of global change. The research findings indicate that rural motifs remain an important tool of artistic expression and a means of intergenerational communication. They not only preserve the past but also help discover new meanings in contemporary art, shaping a unique Ukrainian style that blends tradition and innovation.

Key words: visual art, urbanization, authenticity, rural landscape, national identity.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Тема сільських мотивів в образотворчому мистецтві України є надзвичайно актуальною в умовах швидкої урбанізації, коли села і традиційний спосіб життя поступово втрачають свою значущість, а мистецтво стає важливим засобом збереження культурної спадщини та ідентичності. Оскільки краєзнавство є одним із джерел формування національної свідомості громадян України, дослідження українського сільського пейзажу в мистецтві має велике соціокультурне значення. Актуальність дослідження зумовлена глобальними процесами урбанізації, що впливають на переосмислення традиційних форм культури й мистецтва, зокрема сільських образів, які стають надзвичайно актуальним засобом збереження історичної пам'яті та формування культурного дискурсу. Дослідження цього феномена дає змогу не лише виявити особливості національного мистецтва, але й зрозуміти його роль у суспільних процесах та самоідентифікації нації. **Новизна дослідження** полягає у комплексному аналізі сучасного українського образотворчого мистецтва крізь призму сільських мотивів, їхньої трансформації та взаємодії з новітніми художніми техніками. У дослідженні висвітлено, як традиційна культура та сучасне мистецтво взаємодіють у контексті національної ідентичності та соціокультурних змін. Свого часу деякі вчені, наприклад А. Гетнер (нім. Alfred Hettner), вважали, що народна культура безпосередньо залежить від навколишнього природного ландшафту. Професор В. Воловик у навчальному посібнику «Етнокультурне ландшафтознавство. Хрестоматія» дослідив, що поселенські й господарські системи, мова, духовна культура є атрибутією етносів, сформованою в межах можливостей, наданих натуральним ландшафтом, тому натуральні ландшафти наповнюються певним етнокультурним змістом. А головним досліджуваним типом етнокультурного ландшафту, на його думку, є саме сільський, оскільки він якнайкраще віддзеркалює етнічні аспекти взаємодії людини й ландшафтів [1]. Зрозуміло, що українська сільська місцевість була завжди визначальною складовою традиційної народної культури, носієм мови та світогляду – універсальним засобом вираження ментальності українців і важливим чинником формування національної свідомості, духовного світу особистості, її морально-естетичного розвитку, психодуховної самодостатності.

Мета статті – дослідження ролі та значення сільських мотивів в образотворчому мистецтві,

а також їхнього впливу на культурний дискурс у контексті глобальної урбанізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Аналізуючи наукові літературні джерела і відповідну фахову термінологію, було виявлено значне зацікавлення вітчизняних та зарубіжних мистецтвознавців пейзажним живописом. Однак проблема дослідження села як художнього образу у пейзажному живописі не була достатньо розкрита. Історичний розвиток пейзажного жанру у світовому мистецькому просторі ґрунтовно досліджено зокрема у працях К. Кенета (Kenneth Clark; «Пейзаж в мистецтві»), Л. Левчук («Історія світової культури»), Н. Марчук («Структуралізм в образотворчому мистецтві ХХ століття»). Є чимало напрацювань, присвячених історичному становленню пейзажного живопису як самостійного жанру в українському мистецькому просторі. Зокрема, це праці Ю. Белічка («Український живопис»), З. Лиліо-Откович («Український пейзажний живопис ХІХ – початку ХХ сторіччя»), В. Сидоренка («Візуальне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ ст.»). Також місце пейзажних мотивів у різні історичні періоди було досліджено на всеукраїнській науково-методичній конференції Г. Фесенком у публікації «Культурна ідентифікація ландшафтів в пейзажному живописі» [2, с. 138–148].

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У контексті глобальної урбанізації сільські мотиви в сучасному мистецтві набувають особливого значення. Вони не лише нагадують про традиційний спосіб життя, але й формують нову естетичну мову, яка поєднує минуле з сучасним. Сільська тематика стає своєрідним символом національної ідентичності і протестом проти безликісті мегаполісів, що витісняють зв'язок людини з природою. В ході розкриття проблематики сільських мотивів у сучасній образотворчості для нас є необхідним дати визначення основних художніх понять і термінів. Головним серед них є «сільський пейзаж». За «Словником мистецьких термінів», пейзаж означає жанр образотворчого мистецтва, який зображує перетворену людиною або повністю дику природу. В пейзажі відтворюються вигадані або реальні види місцевості, морські краєвиди, архітектурні споруди, міста, а в нашому випадку – сільські ландшафти [3, с. 52]. Пейзаж як жанр образотворчого мистецтва має глибоке історичне коріння

та характеризується широким спектром художніх інтерпретацій. Він охоплює як зображення природних, так і антропогенних ландшафтів, відображаючи розмаїття навколишнього середовища у контексті культурних і стилістичних традицій. У межах цього жанру можуть використовуватися різні художні підходи – від реалістичного до абстрактного, що зумовлює багатогранність виражальних засобів і варіативність композиційних рішень. Питання виникнення пейзажного жанру в українському мистецтві висвітлюється в комплексі із врахуванням таких важливих аспектів, як світоглядна база і культура середовища.

Українське образотворче мистецтво не могло стрімко розвиватися на рідному ґрунті через відсутність в Україні спеціальних навчальних закладів. Більшість художників, які малювали українські краєвиди, були мандрівними і мистецьку освіту здобували поза межами країни – у Петербурзі, Відні або ж у Кракові. Через це мистецтво зазнавало суттєвих впливів чужоземних течій, а мотиви українських земель часто відображали ностальгію та щемливі спогади про Батьківщину. Невичерпне розмаїття природи й навколишнього світу породило в образотворчому мистецтві різні види пейзажного живопису, проте популярним в усі часи, незалежно від моди, був саме сільський пейзаж, адже селу в Україні завжди відводили важливу роль. Хоч історична доля українського села була різноманітною, часто трагічною, а закономірна урбанізація вимивала й далі вимиває населення з сільської місцевості – саме тут формувався уклад буття українців. Села завжди були місцем активної людської дії – зустрічі закоханих, проводів на війну, шляху до церкви тощо. Для сучасної України село – це автентичне обличчя, яке зберігає і культивує українські національні цінності. Оскільки радянська епоха створювала в історичній свідомості пострадянського населення негативний образ як українського села, так і українського селянина, а з початком війни Росії проти України продовжує знищуватись та викорінюватись культурна спадщина – художники прагнуть закарбувати автентичність, зображуючи українські села. Їхні роботи нині є не лише мистецьким вираженням, але й актом спротиву – збереженням історичної пам'яті та культурного коду нації перед обличчям агресії. Сільські пейзажі, зображення хат, ланів, доріг і дерев у роботах сучасних художників виступають не просто як елементи українського побуту, а як метафора пам'яті, стійкості та рідного коріння.

У часи глобальних змін мистецтво, що

звертається до сільської тематики, допомагає переосмислити культурний код, повертаючи увагу до традицій та спадщини, які можуть бути втрачені під тиском сучасного світу. Ґрунтовно проаналізувавши явища та події, що відбувалися в українському образотворчому мистецтві XX – на початку XXI ст. В. Сидоренко у своїй праці «Візуальне мистецтво України кінця XX – початку XXI ст.» також наголошує на тенденціях до самоідентифікації та пошуку історичного національного підґрунтя серед сучасних митців [4, с. 52–63].

Прагненням відродження автентичних явищ народної обрядовості сповнені роботи сучасного українського митця А. Рогового. Сільські мотиви простежуються у всіх його полотнах – від пейзажів, що передають красу української природи, до натюрмортів із традиційними елементами побуту та навіть жіночих портретів, у яких відчувається зв'язок людини із селом та його культурою. Період активної творчості художника припадає на часи складної політичної ситуації, військового конфлікту та системного нищення української культурної спадщини, тому його мистецтво і стало відображенням цих трагічних подій, прагненням зберегти національну ідентичність та автентичність сільського життя. Під час повномасштабного вторгнення художник почав працювати над серіями гуашевих замальовок краєвидів українського села (іл. 1). На його полотнах бачимо маленькі хати, які передають атмосферу усамітнення, віддаленості і тиші сільського життя, що контрастує з шумним міським простором. Вони стають метафорою збереження традицій, місцем, де минуле передається через покоління. Саме тому українські поціновувачі мистецтва і полюбили сільські пейзажі А. Рогового, адже вони відображають глибоку потребу в усамітненні та духовному зв'язку з рідною землею для сучасної людини.

Багатьом українцям і досі здається, що село змінюється повільно, а селяни продовжують сумлінно зберігати «скарби» народної культури. Люди звертаються до уявного образу села як ідеального місця відпочинку, багато містян прагнуть до села в пошуках спокою та усамітнення. Іноді уявлення про село базуються на творах літератури, зокрема на романтичній ідеалізації українського села, властивій XIX століттю. Такі місця здавна були також і частиною міфологічних уявлень українців. Мавки, Боровики, Лісовики, Чугайстри тощо – це ті образи, з якими

Іл. 1. А. Роговий. Скетч 107. Папір, гуаш. 17×27 см. 2024. [6]

Іл. 2. І. Марчук. «І до нас тут сонце заглянуло». Полотно, акрил. 60×80 см. 2009. [7]

Іл. 3. А. Криволап. «Вечірнє небо». Полотно, олія. 80×100 см. 2012–2016. [8]

нерозривно пов'язаний сільський простір у людській уяві. Саме такі образи найчастіше виникають під час споглядання сільських пейзажів українського художника І. Марчука. Природа в його картинах сприймається як жива істота, що має власний голос і характер. І. Марчук – один з найвідоміших українських художників, чия творчість відображає українську душу, переплітаючи реальність із казковими мотивами унікальною технікою письма, відомою як «пльонталізм». У своїх роботах митець звертається до образу українського села, використовуючи фантастичну гру світла й тіні, тонкого мережива ліній, які створюють ефект об'ємності та руху. І. Марчук майстерно поєднує реалістичність деталей з глибоким символізмом (іл. 2). Сільські образи в його картинах перегукуються з українським фольклором, де природа – жива, наповнена духами й легендами. Роботи художника майстерно передають атмосферу затишку, яка панує у цих просторах. Його села – це не просто скупчення хат, а особливий світ, де плине час, відмінний від міського шуму, де природа і люди живуть у гармонії. В полотнах митця сільські пейзажі немов дихають чарами: хатки з потемнілими від часу стріхами ховаються серед розлогих дерев, вузькі стежки губляться в буйних травах, а світло місяця чи сутінковий серпанок надають картинам містичної атмосфери. Такі пейзажі змушують згадати бабусині розповіді, запах сіна й тепло рідної землі, що робить мистецтво І. Марчука справді унікальним. Для сучасної людини, що живе у ритмі мегаполісу, такі сільські пейзажі – це можливість хоч на мить повернутися до витоків, втекти з метушливого сьогодення у безтурботне дитинство. Вони нагадують про ті спокійні вечори, коли бабуся розповідала казки, а за вікном тихо шуміли дерева. Його

село – це місток між минулим і сьогоденням, між реальністю й уявою, між швидким світом і вічною душею української землі.

У ХХІ столітті сільський пейзаж набуває нових смислових відтінків – сучасні митці використовують як традиційні, так і новаторські техніки для переосмислення цього жанру. На відміну від класичного українського пейзажного живопису, який часто зосереджується на деталях і точному відтворенні природи, сучасний художник А. Криволап знайшов новий підхід до зображення села через узагальнені образи, що передають саму сутність ландшафтів. Його стиль – це справжня естетика ХХІ століття: чисті, виразні кольори, сміливі композиційні рішення та гра контрастів. Водночас у кожному мазку відчувається повага до українських традицій та до тих самих краєвидів, що надихали митців поколіннями. Але замість

фольклорної деталізації А. Криволап використовує мову сучасного мистецтва, роблячи український ландшафт частиною глобального артпростору. Хоча у творчості художника є впливи абстракціонізму, його пейзажі залишаються пізнаваними, ніби відгукуючись на глибинний український архетип (іл. 3). Роботи митця ідеально вписуються в інтер'єри сучасних поціновувачів мінімалізму, стилю і глибини. Вони не просто прикрашають простір, але створюють атмосферу, додаючи йому характеру та сенсу. Це мистецтво для тих, хто хоче залишатися актуальним, відчувати ритм сучасності, водночас зберігаючи зв'язок із власним корінням.

Отже, через детальне відтворення природи, архітектури та побуту сучасні художники закарбовують ті аспекти національної спадщини, які можуть бути втрачені внаслідок урбанізації та глобалізації. Дехто звертається до деталей і точного відтворення сільських краєвидів, створюючи роботи, які захоплюють своєю скрупульозністю та майстерністю. Інші ж намагаються викликати емоції через сміливі спрощені форми та яскраві кольори, передаючи не стільки устрій села, скільки його атмосферу. Є також ті, хто використовує новаторські або навіть дивакуваті техніки, руйнуючи звичне сприйняття мистецтва та змушуючи глядача подивитися на світ по-новому. У кожному підході – своя правда, свій спосіб діалогу з сучасною людиною, що стоїть перед картиною.

Головні висновки і перспективи використання результатів дослідження. Для сучасної

людини, як глядача, так і митця, сільські краєвиди стають символом ностальгії за гармонією з природою, протестом проти урбаністичного перенасичення, політичного протистояння та засобом збереження культурної спадщини. Сьогодні пейзажний живопис України вражає розмаїттям напрямків та самобутністю художників, а звернення сучасних митців до сільських мотивів має глибокий вплив на культурний дискурс. Таке мистецтво стає формою збереження національної пам'яті, акцентує увагу на екологічних та соціальних проблемах урбанізації, а також є способом мистецького спротиву глобалізації, що загрожує унікальності регіональних культур. Крім того, використання сільських мотивів сприяє формуванню нового українського мистецького стилю, що ґрунтується на традиціях, але водночас є абсолютно сучасним за своєю візуальною мовою. Сільська тематика в сучасному мистецтві України – це не просто повернення до витоків, а спосіб віднайти нові сенси та зміцнити зв'язок між поколіннями, зберігаючи унікальну культуру в часи глобальних змін. Міграція людей до міст, прискорення ритму життя та технологічний розвиток призвели до віддалення від традиційного способу існування, де природа і людина співіснували в гармонії. Відповіддю на це стало звернення художників до сільських тем як до джерела ідентичності, спокою та духовного балансу. У добу глобалізації сільські мотиви в сучасному мистецтві стають візуальним кодом, що трансліює самоідентифікацію, доводячи, що традиція може органічно вписуватися в сучасний артдискурс.

Список використаних джерел

1. Воловик В. М. Етнокультурне ландшафтознавство. Хрестоматія. Вінниця, 2020, 170 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051742.pdf> (дата звернення: 19.02.2025).
2. Фесенко Г. Г. Культурна ідентифікація ландшафтів в пейзажному живописі. *Матеріали всеукраїнської науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій 2018»*. Харків, 2018. С. 138–148.
3. Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. Херсон: Видавництво «Стар», 2016. 52 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709237/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%96%D0%B9.pdf> (дата звернення: 20.02.2025).
4. Сидоренко В. Візуальне мистецтво України кінця XX-початку XXI ст. Сучасне мистецтво. 2005, Вип. 2. С. 52–63.
5. Волкова А. О. Формування художнього образу природи в пейзажному живописі. Кривий ріг. 2022, 8 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6893/1/%d0%9c%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0%20%d0%92%d0%be%d0%bb%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%b0%20%d0%90.%20%d0%9e%d0%9c%d0%bc-17.pdf>
6. Роговий Артем. Скетч 107. Папір, гуаш, 17×27 см. : фото // Instagram. URL: https://www.instagram.com/p/DDukaXsMXfq/?img_index=8 Дата публікації: 18.12.2024 (дата звернення: 16.02.2025).
7. Марчук Іван. І до нас тут сонце заглянуло. 2009. Полотно, акрил. 60×80 см. URL: <https://ivan-marchuk.com/en/landscape> (дата звернення: 16.02.2025).
8. Криволап Анатолій. Вечірнє небо. 2012–2016. Полотно, олія. 80×100 см. URL: <https://gs-art.com/auctions/classic-contemporary-art-53/catalog/13489/> (дата звернення: 16.02.2025).

References

1. Volovyk, V. M. (2020). *Etnokulturne landshaftoznavstvo. Khrestomatiia* [Ethnocultural Landscape Studies. Anthology]. Retrieved from: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi71/0051742.pdf> [in Ukrainian].
2. Fesenko, H. H. (2018). Kulturna identyfikatsiia landshaftiv v peizazhnomu zhyvopysi [Cultural Identification of Landscapes in Landscape Painting]. *Materialy vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii «Slobozhanskyi humanitarii 2018». Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Methodological Conference "Slobozhansky Humanitarian Studies 2018."* [in Ukrainian].
3. Sotska, H., & Shmelova, T. (2016). Slovnnyk mystetskykh terminiv. [Dictionary of Artistic Terms]. *Kherson: Vydavnytstvo «Star». Kherson: Star Publishing House*, Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709237/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%85%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%96%D0%B9.pdf>. [in Ukrainian].
4. Sydorenko, V. (2005). Vizualne mystetstvo Ukrainy kintsia XX-pochatku XXI st. [Visual Art of Ukraine in the Late 20th – Early 21st Century]. *Suchasne mystetstvo. Contemporary Art* [in Ukrainian].
5. Volkovaa, A.O. (2022). Formuvannia khudozhnoho obrazu pryrody v peizazhnomu zhyvopysi [Formation of the Artistic Image of Nature in Landscape Painting]. *Kyryvi Rih*. Retrieved from: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6893/1/%d0%9c%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0%20%d0%92%d0%be%d0%bb%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%b0%20%d0%90.%20%d0%9e%d0%9c%d0%bc-17.pdf> [in Ukrainian].
6. Rohovyi, A. (2024, December 18). Sketch 107 [Sketch 107] [Paper, gouache] [Foto]. *Instagram*. Retrieved from: https://www.instagram.com/mystkynia_vita/ [in Ukrainian].
7. Marchuk, I. (2009). *I do nas tut sontse zahlianulo* [And the sun has come to us here] [Canvas, acrylic]. Retrieved from: <https://ivan-marchuk.com/en/landscape> [in Ukrainian].
8. Kryvolap, A. (2012–2016). *Vechirnie nebo* [Evening sky] [Canvas, oil]. Retrieved from: <https://gs-art.com/auctions/classic-contemporary-art-53/catalog/13489/> [in Ukrainian].

Подано до редакції 03.03.2025